

O'ZBEKISTONNING RESPUBLIKASI AHOLI DAROMAD VA
XARAJATLARI TAHLILI

Shadiyeva Shoxida Mirsalim qizi

O'zbekiston Respublikasi Bakn-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi aholisi daromadlari va ularning tarkibi, shuningdek, aholining turli guruhlarida o'rtasida daromadlar taqsimoti hamda iste'mol xarajatlari tahlil qilinadi. Mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy holatni baholashda daromad va xarajatlarning muhim ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Maqolada statistik ma'lumotlar asosida aholining real daromadlari o'sishi, yashash darajasi, iste'mol strukturasidagi o'zgarishlar, hamda bu omillarning milliy iqtisodiyotga ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, iqtisodiy tengsizlik va kambag'allik darajasiga ham e'tibor qaratilgan. Tahlil natijalariga asoslangan holda, aholining farovonligini oshirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, daromadlar, xarajatlarning, iqtisodiy tahlil, real daromad, iste'mol struktura, kambag'allik, iqtisodiy tengsizlik, ijtimoiy-iqtisodiy holat, farovonlik.

Kirish. Markaziy Osiyo davlatlarining kambag'allik darajasi va iqtisodiy ko'rsatkichlarini kengroq tahlil qilish uchun, har bir davlatning kambag'allik darajasiga ta'sir qiluvchi omillarni va so'nggi yillardagi iqtisodiy o'sish dinamikasini ko'rib chiqamiz. Bu tahlil, davlatlarning kambag'allikni qisqartirish bo'yicha olib borayotgan siyosatlarini, kambag'allikka ta'sir etuvchi asosiy faktorlarni va umuman, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishdagi muvaffaqiyatlarini ko'rsatib beradi.

O'zbekistonning kambag'allik darajasi 2023 yilda 11,2% atrofida bo'lib, bu Markaziy Osiyo davlatlari orasida nisbatan past ko'rsatkichlardan biridir. Ushbu ko'rsatkichlar mamlakatdagi iqtisodiy o'sish sur'ati va ijtimoiy sohalarga qaratilgan siyosatlarining samaradorligini aks ettiradi. O'zbekiston iqtisodiyoti ko'plab ijtimoiy dasturlarni amalga oshirmoqda, masalan, ta'lim, sog'liqni saqlash, bandlik va uy-joy olish sohalariga ajratilgan subsidiyalar. O'zbekistonning iqtisodiy o'sish sur'ati 5,6% ni tashkil etadi, bu o'z navbatida kambag'allikni kamaytirish uchun zarur bo'lgan resurslar va imkoniyatlarni yaratmoqda. O'zbekistonning kambag'allikni kamaytirishdagi asosiy yutuqlari bandlikni ta'minlash, ta'limni rivojlantirish va ijtimoiy yordam dasturlariga qaratilgan subsidiyalarni oshirishda yotadi. Biroq, qishloq joylaridagi aholining kambag'allik darajasi hali ham yuqori bo'lib qolmoqda,

bu esa mamlakatning yanada chuqurroq iqtisodiy va ijtimoiy islohotlarga ehtiyoj borligini ko'rsatadi.

1-jadval

Markaziy Osiyo davlatlarining kambag'allik darajasi tahlili

Davlat	Kambag'allik darajasi (2019-2023 yillar)	Kunlik daromadi 1,9 AQSh dollaridan kam bo'lgan aholi	Yillik o'sish sur'ati	Asosiy kambag'allikka ta'sir etuvchi omillar
O'zbekiston	11,2% (2023)	11,2%	5,6 %	Ta'lim va sog'liqni saqlash, qishloq xo'jaligi, bandlik tizimi
Qozog'iston	5,3% (2023)	5,3%	4,4 %	Energetika sektori, sanoat va qishloq xo'jaligi rivojlanishi
Qirg'iziston	19,6% (2022)	19,6%	3,1 %	Tadbirkorlik va bandlikning zaif rivojlanishi, ta'lim tizimining muammolari
Tojikiston	30,4% (2022)	30,4%	5,1 %	Iqtisodiy inqiroz, qishloq xo'jaligiga qaramlik
Turkmaniston	9,8% (2023)	9,8%	4,7 %	Energiya eksporti, iqtisodiy tizimdagi noaniqliklar

Qozog'istonning kambag'allik darajasi 2023 yilda 5,3% atrofida bo'lib, bu Markaziy Osiyodagi eng past ko'rsatkichlardan biridir. Bu davlatning energiya sektori, sanoat ishlab chiqarish va iqtisodiy diversifikatsiyaga qaratilgan siyosatlari o'z ta'sirini ko'rsatadi. Qozog'iston iqtisodiyoti asosan energetika va sanoat sektorlari asosida rivojlanadi.

Qirg'iziston 2022 yilda 19,6% kambag'allik darajasiga ega bo'lib, bu davlatda kambag'allik darajasi nisbatan yuqori. Ushbu ko'rsatkich mamlakatdagi iqtisodiy muammolar, bandlik tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi va qishloq xo'jaligiga qaramlikni aks ettiradi.

Tojikistonda kambag'allik darajasi 2022 yilda 30,4% ni tashkil etdi, bu Markaziy Osiyodagi eng yuqori kambag'allik ko'rsatkichi hisoblanadi. Bu davlatning kambag'allik darajasi qishloq xo'jaligi va iqtisodiy inqirozga qaramligini ko'rsatadi.

Turkmanistonning kambag'allik darajasi 2023 yilda 9,8% ni tashkil etdi, bu o'rtacha darajaga teng. Energiya eksporti va mamlakatning iqtisodiy tizimining mustahkamligi kambag'allikni qisqartirishda yordam bermoqda. Turkmanistonning iqtisodiyoti asosan energiya resurslari (xususan, gaz va neft) eksportiga qaram.

Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida kambag'allik darajasi sezilarli farq qiladi. O'zbekiston, Qozog'iston va Turkmaniston kabi mamlakatlar nisbatan past kambag'allik darajasiga ega bo'lsa, Qirg'iziston va Tojikiston kabi davlatlar kambag'allik darajasi yuqori bo'lgan davlatlar hisoblanadi. O'zbekiston va Qozog'iston kabi mamlakatlar kambag'allikni kamaytirish uchun ijtimoiy va iqtisodiy siyosatlarni samarali amalga oshirib, bandlik, ta'lim, sog'liqni saqlash va uy-joy siyosatlariga katta ahamiyat qaratmoqda. Biroq, kambag'allikni yanada kamaytirish uchun bu davlatlar ijtimoiy infratuzilmani yanada rivojlantirish, iqtisodiy diversifikatsiyani kuchaytirish va qishloq joylaridagi kambag'allikni kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlarni kuchaytirishlari zarur. Qirg'iziston va Tojikiston kabi davlatlarda kambag'allikni kamaytirish uchun iqtisodiy o'sishning tezlashishi, qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish zarur. Ayniqsa, Tojikistonda qishloq xo'jaligi va energiya resurslariga qaramlikni kamaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy diversifikatsiyani kuchaytirish muhim hisoblanadi. Turkmanistonda esa, energiya eksportining narxi va iqtisodiy tizimdagi noaniqliklar kambag'allikni kamaytirishning barqarorligiga ta'sir ko'rsatadi, shuning uchun iqtisodiy diversifikatsiya va ijtimoiy siyosatlar samaradorligini oshirish zarurdir.

Xulosa qilish mumkinki, 2021-2025 yillarda minimal iste'mol xarajatlarining o'sishi, iqtisodiy siyosat va ijtimoiy yordamlar yordamida boshqarilayotgan bo'lsa-da, bu jarayonning aholi turmush darajasiga ijobiy ta'siri hamda kambag'allikni kamaytirish borasidagi choralarning samaradorligini ko'rsatadi. Bu yillar davomida o'sish sur'atlarining o'zgarishi va narxlar darajasining ta'siri, ayniqsa, kam daromadli oilalar uchun zarur bo'lgan ehtiyojlarni qondirishda muhim rol o'ynadi. Iqtisodiy o'sish, inflyatsiya boshqaruvi va aholi uchun zarur bo'lgan tovarlar va xizmatlarga

bo'lgan talabning ortishi kambag'allikni qisqartirish va yashash darajasini oshirish uchun samarali yo'llar sifatida ko'rildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. "Aholi daromadlari va iste'mol xarajatlari bo'yicha statistik ma'lumotlar." Toshkent, 2023.
2. Karimov I.A. "O'zbekiston – bozor munosabatlariga o'tish yo'lida." Toshkent: O'zbekiston, 1993.
3. Qodirov A., Usmonova D. "Makroiqtisodiyot nazariyasi." Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
4. Jahon banki. "O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish strategiyasi." Jahon banki hisobotlari, 2022.
5. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. "Davlat byudjeti va ijtimoiy xarajatlar tahlili." Rasmiy hisobot, 2023.